

Ігор ПавлюкORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8698-3498>

доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, професор кафедри української преси Львівського національного університету імені Івана Франка,
(Київ, Україна)
Pihor@ukr.net

УДК 070.15:321.6]:[821.161.2-92:801.6](477)"1939/1945"

ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ВІРШОВАНОГО ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ТЕКСТУ ВОЄННОГО ПЕРІОДУ (1939–1945 рр.): ПРЕСОВИЙ КОНТЕКСТ

DOI 10.37222/2786-7552-2024-5-4

Вперше в українському пресо- та літературознавчому дискурсі українська віршована публіцистика періоду Другої світової війни розглядається як окреме культурно-інформаційне явище. Метою статті є дослідження цієї публіцистики у контексті публіцистики як окремого роду художньої літератури та в дискурсі функціонування тогочасної преси різних суспільно-політичних сил (пронімецької, радянської та часописів ОУН-УПА) як основних платформ для оприлюднення віршованих публіцистичних текстів їх відповідних поетів-апологетів. Підкреслено диференціацію понять-термінів: «публіцистики» як власне окремого роду літератури за формозмістовими характеристиками (стаття, нарис, репортаж, памфлет, фейлетон) та елементи «публіцистичності» стилю інших видів, родів та жанрів «красного письменства» (публіцистична поезія, публіцистична проза, публіцистична драма, літературознавча критика), взявши предметом дослідження саме публіцистику та публіцистичність, творену у формі вірша, які за естетичними критеріями не завжди були поезією у екзистенційному розумінні цього терміна, а лише власне «віршованою» публіцистикою, в основі якої

головним є не художній образ, етично-естетичний підтекст, а факт, ідеологема, то перед чи поряд із характеристикою будь-якого публіцистичного тексту подано контекст історичного процесу досліджуваного часопростору та світоглядні орієнтири поетів-публіцистів, у поєднанні й одночасно розрізненні історії віршованої публіцистики та історії преси (журналів, газет, альманахів), на сторінках якої тексти віршованої публіцистики опубліковані. Акцентовано також гносеологічну інакшість понять-термінів «україномовна» та «українськомовна» віршована публіцистика періоду війни. Простежено динаміку зміни формозмісту віршованої публіцистики її авторів, серед яких були не лише поети, але й громадські діячі, представники інших видів та родів літератури (прозаїки, есеїсти, драматурги), журналісти, які репрезентували три основні суспільно-політичні групи (пронімецької, радянської та упівської) протягом Другої світової війни на території України.

Ключові слова: віршована публіцистика, воєнна преса, тоталітаризм, нацизм, колабораціонізм, сталінізм, поезія УПА.

Постановка проблеми. З нападом німецьких нацистів на Україну 22 червня 1941 р. українці приступили до відновлення національної культури, зокрема преси, театру, літератури, які були деформовані радянською владою, але нові окупанти також підпорядкували їх гострій цензурі до осені 1944 р., – коли геополітично об'єднана Україна перебувала між нацистським і радянським тоталітарними режимами одночасно без системного захисника національних інтересів і своєї державності, яку найвиразніше у той час презентував провід Організації Українських Націоналістів, тому підпільна україномовна преса, а з нею і література, на цьому часопросторі пов'язані зі збройними з'єднаннями «Поліська Січ», УПА та україноцентричними письменниками, зокрема тими, які творили віршовану публіцистику – як духовну зброю, яка протистояла прорадянським та пронімецьким публіцистичним дискурсам, продовжуючи шевченківську,

січовострілецьку традицію вітчизняної літератури опору, однією із форм якої була віршована публіцистика.

Мета статті – типологічний аналіз текстів української віршованої публіцистики в історичному контексті (як боротьби ідеологічних «ізмів»: антибільшовизм, антифашизм, антисемітизм, антиглобалізм), художньо-мистецькому підтексті (міра художньої майстерності) та екзистенційному метатексті (філософсько-психологічного узагальнення) у конкретній суспільно-політичній системі координат на українському пресовому культурно-інформаційному полі.

Об'єкт дослідження. Вивчення українсько- та україномовної віршованої публіцистики у пресовому контексті ангажує періодичні видання, видавництва різних суспільних груп, де віршовані публіцистичні тексти були надруковані: преса ОУН-УПА («Вісті з фронту УПА», «Вільна Україна», бюлетень політвідділу УПА «До зброї!», «Лісовик», «Наш шлях», «Наша культура», «Наші дні», «Розбудова нації», «Самостійність», «Слово і зброя»), прорадянські часописи (газета «Правда», «За Радянську Україну!», «За честь Батьківщини!», «Комуніст», «Літературна Україна», «Україна», «Українська література», «Перець», «Радянський письменник»), пронимецькі періодичні видання («Волинь», «Літаври», «Наші дні», «Пробоем», «Українське слово», «Український Вісник», «Український засів», «Українське видавництво»).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ця стаття – інтегративно-субстанціональна тема наших власних наукових праць: «Письменники у пресі: українськомовний культурно-інформаційний простір Полісся, Холмщини, Підляшшя (1917–1944) та Волині 1917–2000 років (Павлюк, 2010), та «Українська письменницька публіцистика 1920–2000-х років (Павлюк, 2019) та їх апробацій-публікацій окремими статтями у наукових виданнях, як-от: «Українська письменницька публіцистика другої половини Другої світової війни (Павлюк, 2016) тощо, де віршована публіцистика не досліджувалася як окремішне культурно-інформаційне явище, але де зафіксовано і проаналізовано фундаментальний

кейс дотичних до теми цієї статті досліджень про історично закономірні та ідеологічно деструктивні тенденції існування офіційної та опозиційної (національно-патріотичної) письменницької публіцистики у тоталітарних державах у контексті знакових історичних подій, потенційного поглиблення в ній демократичних свобод, виходу на глобальні загальнолюдські проблеми, а самі наші наукові публікації про публіцистику ХХ ст. послужили нам джерелознавчою та теоретично-методологічною базами, опертими насамперед у контексті письменницької (зокрема віршованої) публіцистики на статтю А. Погрібного «До розуміння феномена письменницької публіцистики» (Погрібний, 2007, с. 45), де, зокрема, зазначено, що «письменницька публіцистика настільки ж органічна для кожної з сучасних літератур, як і будь-який із її основних жанрів – прозових, поетичних чи драматургійних», монографію В. І. Шкляра «Поет і газета: Радянська віршована публіцистика: специфіка, жанри, майстерність», яку присвячено віршованій публіцистиці 1970-х років, але корисна нам у контексті спостереження розвитку основних тенденцій української віршованої публіцистики, про яку професор В. І. Шкляр пише, що газети та журнали активніше друкували віршовану публіцистику – газетний вірш, віршовану текстівку, віршований коментар; поетично-пропагандистські жанри: поетичний нарис, поему-репортаж, поему-нарис, поетичний щоденник, поетичний лист; віршовану сатиру: пародію, епіграму, мініатюру, байку, віршований фейлетон, віршований памфлет; поетичний репортаж – як художньо-публіцистичний жанр» (Шкляр, 1985). Закономірно, що у процесі вивчення публіцистики зазначеного періоду ми використовували як історичне джерело фундаментальні праці А. Жуковського, О. Субтельного «Нарис історії України» (Жуковський & Субтельний, 1991), «Україна і Німеччина у Другій світовій війні» В. Косика (Косик, 1993), колективну монографію «Бій ішов святий і правий: Українська радянська література в роки Великої Вітчизняної війни» (Бій ішов святий і правий, 1986), статтю «Коли ми вмирили, нам дзвони не грали... ОУН-УПА в боротьбі

за державність України. 1942–1953 рр.» (Голубенко, 1993), дослідження Ю. Романишина «Підпільна преса ОУН-УПА (1942–1950 рр.)» (Романишин, 2000), антологію української поезії, присвячену УПА і революційно-визвольній боротьбі 1942–1967 рр. «Слово і зброя» (Слово і зброя, 1968), щоденник О. Довженка «Україна в огні» (Довженко, 1989), спогади У. Самчука «На білому коні» (Самчук, 1993) тощо.

Методи дослідження. Методи і методика цього дослідження – це групування текстів віршованої публіцистики за їх авторством, авторів – за приналежністю до певних суспільно-політичних груп, а періодичних видань, де опубліковані авторські тексти, – за місцем їх друку і за жанрово-тематичною спрямованістю. Застосовано індуктивно-дедуктивний аналіз надрукованих текстів як культурно-історичних джерел із застосуванням системно-хронологічного, проблемно-тематичного, жанрово-видового наукових методів дослідження, виокремлення із об'єкта і предмета дослідження інформаційно-аналітичної полемічно-пропагандистської (публіцистичної) парадигми із проукраїнським, пронацистським, прорадянським та навпаки – антибільшовицьким, антинацистським тощо суспільно-політичними векторами, ідеологічно-міфологічним маркером понять «українськомовна» та «україномовна» преса, що в масовокомунікативній площині перетворюють вірші у пресі у віршовану публіцистику, мета-текст, модальність якого може ідентифікувати як конструктивний (державотворчий), так і негативний (деструктивний) зразки функціонування масмедіа на колонізованій національним ворогом/ворогами території. Серед застосованих у статті методик: феноменологічна (неупереджений опис), компаративна (порівняння опублікованих у пресі текстів та самих пресових органів між собою), психоаналітичний (зондування архетипів, етичних та естетичних матриць), ігровий (розкриття механізмів розвитку феномену), герменевтичний (проникнення у скриті смисли текстів), семіотичний (дешифровка знаків), деконструктивістський (пошук маргінальних значень у текстах та смислах свідомості).

Новизна. Вперше в українському пресо- та літературознавчому дискурсі українська віршована публіцистика періоду Другої світової війни досліджується як окреме культурно-інформаційне явище у єдності та боротьбі протилежностей, внутрішніх та зовнішніх протистоянь предмета та об'єкта досліджень: текстів віршів та формозмістів часописів, на сторінках яких ті вірші опубліковані.

Виклад основного матеріалу. Початок першого етапу Другої світової війни 1 вересня 1939 р., який, як відомо, супроводжувався падінням Польщі, призвів до встановлення на окупованих Радянським Союзом землях Західної України репресивного режиму [...]. Близько 550 тис. українців Лемківщини та Холмщини, що на східних окраїнах Польщі, ввійшли до німецької окупаційної зони (Жуковський & Субтельний, 1991, с. 116–128). Українські письменники, які до цієї дати репрезентували інші держави, ворожі ідеології, змушені були обмінятися офіційними дружніми посланнями, які були широко оприлюднені у пресі. Так у зверненні «Письменники Радянської України до письменників Західної України» читаємо: «Ми з особливою радістю вітаємо вас у вікопомні дні, коли звільнений народ Західної України готується до своїх перших Народних Зборів [...]. Ми певні, що разом з своїм народом письменники на своїй ділянці культурного фронту зроблять усе, щоб викоринити ворогів народу, мерзенну агентуру польських панів, буржуазних націоналістів і створять всі умови для швидкого зростання нової культури. До роботи, товариші! Хай живе радянська влада! Хай живе радянська культура! Хай живе армія миру і гуманізму – Червона Армія її залізний маршал, син українського народу товариш Ворошилов!». Їм відповіли західноукраїнські «інженери людських душ» В. Пачовський, К. Студинський, В. Щурат, Д. Лукіянович, П. Козланюк, Я. Галан, Я. Кондра, М. Рудницький, І. Керницький, Я. Цурковський, А. Волощак, Ірина Вільде [...] у своєму зверненні «До письменників Радянської України», заявляючи: «Ми, західно-українські письменники, виростили з народу, з народом зрослись і з народом підемо по шляху нової доби [...]. Хочемо виявити вам,

брати-визволителі, палку, глибоку вдячність і то на ділі [...]. Хай живе улюблений вождь народів, наш учитель Йосиф Віссаріонович Сталін [...]» (Павлюк, 2010, с. 110–111).

Такі були тогочасні ідеологічні реалії літературно-мистецького та інформаційного простору, в яких навіть про геноцидний голод в Україні 1930-х років радянські публіцисти писати не мали права. Радянська політика з початком Другої світової війни була спрямована на цілковите знищення української преси, а з нею і публіцистики (зокрема віршованої) через уніфікацію, русифікацію, централізацію, ліквідовуючи практично всі українськомовні періодичні видання, створюючи свої пресові органи комуністичної пропаганди.

Сподівання на те, що більшовики і фашисти знищать одне одного, виявились помилковими, адже, за твердженням У. Самчука, «німці вимагали перемоги тотальної, абсолютної, неподільної, а їхні противники – того самого. Перед нами стояв не німецько-російський фронт, а німецько-світовий. Хоч і хто з них переміг би – для нас там не було місця. Що для нас залишалось – нелегальщина. Для збереження обличчя» (Самчук, 1993, с. 89). Усі культурні товариства, включаючи «Просвіту», наукові установи, бібліотеки, музеї німецька окупаційна влада ліквідувала, дискримінуючи національну автокефальну церкву, фаворизуючи Автономній, що визнавала Московську патріархію (Жуковський & Субтельний, 1992, с. 122, 123).

У таких умовах легальна українська колаборантська (пронімецька та прорадянська) преса часів періоду Другої світової війни на території України була чи не єдиним, хоч і спотвореним нацистською та більшовицькою пропагандами, українським вікном у світ, адже національний дух пресували як нацистськими, так і більшовицькими каральними органами: як чинили німці зі спробою О. Теліги, І. Рогача, О. Чемеринського видавати у Києві «Українське слово» та «Літаври», У. Самчука й І. Тиктора заснувати українське фундаментальне видавництво на Волині (газета «Волинь»), радянська цензура з «Україна в огні» О. Довженка, «Любіть Україну» В. Сосюри.

Отже, із початком Другої світової війни кожен із українських письменників мусив світоглядно визначитися: «на чийому боці барикад» він «прирівнюватиме перо до штика»: одні з них (як О. Довженко, А. Малишко) ставали радянськими військовими кореспондентами, публіцистами, нарисовцями, памфлетистами, авторами патріотичних пісень та віршів, сатиричних плакатних текстів, інші (У. Самчук, приміром) – кореспондентами, редакторами чи просто дописувачами колаборантської преси, ще інші – були публіцистами підпільної української преси (Романишин, 2000, с. 77–85).

На першому етапі війни метою публіцистичних виступів українських письменників, які належали до різних, ворогуючих між собою, соціально-військових таборів і зазнали непоправних втрат внаслідок репресій («розстріляного відродження») 30-х років, була оперативна агітація у правоті репрезентованих ними ідеологій, применшення поразок та гіперболізація перемог тих чи інших армій і вождів, поступового створення міфів непереможності презентованих ними режимів та їх символів – А. Гітлера, Й. Сталіна, С. Бандери.

Патріотична віршована публіцистика українських радянських письменників з'явилася у пресі вже 23–24 червня 1941 р.: у центральному органі ЦК КПРС (газеті «Правда») – українською мовою був надрукований вірш П. Тичини «Ми йдемо на бій» із рядками: *«Ти, земле наша, рідная, святая! / Ти, Батьківцино любя, золотая! / Це знову напад? З ворогом двобій? / Ми чуєм, нене! Ми йдемо на бій!»*. У цей же час по радіо звучала «Клятва» М. Бажана, віршована публіцистика М. Рильського, Л. Первомайського, Д. Бакуменка – «Пеан побратимства» (26 червня 1941 р.) із присвятою Олесеві Гончару, з яким автор їхав на фронт: *«Так і ми тоді сказали, – / Клятва воїнів одна. / Нас навіки поєднала / Всерозлучниця війна»*.

Частина радянських поетів (членів «бойового загону партії») опинилася в «домашній» евакуації (м. Уфа), окремі залишилися на окупованій нацистами території України. 109 членів Спілки письменників України із 200 її членів були на фронті, куди добровольцями пішли поети М. Бажан, А. Ма-

лишко, Л. Первомайський та інші, деякі стали активними авторами фронтових періодичних видань: «За Радянську Україну!», «За честь Батьківщини!», «Комуніст».

Популярними стали тоді публіцистичні вірші: «Клятва» М. Бажана, «За землю рідну» М. Рильського, «За все ми відплатим тобі» П. Тичини, «Ми переможемо» В. Сосюри, «Я зростав на оцій непокірній землі» Л. Первомайського, «Руді вітрила підняла, пливе...» В. Булаєнка. Із подібних лірично-публіцистичних текстів професійні композитори та народні співці (кобзар Павло Носач, наприклад) творили «похідні пісні», які співали бійці на фронті.

У газеті «Волинь» (1941–1944 рр.), перше число якої вийшло друком у Рівному 1 вересня під редакцією У. Самчука, в якій активно співпрацював поет Є. Маланюк, розміщене авторське гасло С. Петлюри «Наша сила в єдності, а порука успіху наших змагань в державній слухняності». У цій же газеті опубліковано тексти поетеси, члена ОУН, організаторки Спілки українських письменників в окупованому Києві, видавця тижневика літератури і мистецтва «Літаври» Олени Теліги, зокрема її вірш «Поворот» із рядками: *«І часто серце запалає болем, / А що гаряче, аж за горло стисне, / Коли над рідним, тим же самим полем / Зависне інша, незнайома пісня»* (Павлюк, 2001, с. 183). О. Телігу, як відомо, 9 лютого 1942 р. нацисти розстріляли у Бабиному Яру в Києві, перед тим у листопаді 1941 р. ліквідувавши проукраїнську Національну раду, а часопис «Українське слово», членів редакції якого розстріляно у грудні 1941 р., замінили вірнопідданою німцям газетою «Нове українське слово», яку редагував К. Штепа.

Нацистські репресії заганяли патріотичну українську поетичну публіцистику у глибоке підпілля, на шпальти нелегальної преси, яку видавали проводи ОУН-УПА на окупованій Україні: «Вісті з фронту УПА», «Самостійність», «Вільна Україна», «Наша культура», «Розбудова нації», «Наш шлях», «Наші дні», «Лісовик», бюлетень політвідділу УПА «До зброї!», де друковано упівську публіцистичну поезію національно-визвольного руху опору нацистам та

більшовикам. «Ще перед другою світовою війною, – зазначено у передмові до антології, присвяченої УПА, «Слово і зброя», – почав формуватися тип українського письменника, поета, як діяча, що, відроджуючи в собі шевченківський дух і традиції, свідомо скеровував свою творчість, а нерідко і сам збройно боровся за неї» (Слово і зброя, 1968). Тобто упівська поезія засвоювала творчий досвід поетів-воїнів попередніх історичних епох, співзвучна з поезією стрілецькою, традицію якої продовжила. Серед поетів-публіцистів цього, націонал-патріотичного, напрямку – Юрій Клен, Тодось Осьмачка, Євген Плужник, Грицько Чупринка, поети так званої «квадриги» – львівських «вісниківців»: Юрій Липа (автор публіцистичної за духом збірки поезій «Суворість»), Євген Маланюк, Леонід Мосендз, Олена Теліга, Олег Ольжич, а також ті, хто друкувався поза редагованим Д. Донцовим львівським «Вісником»: Вадим Лесич, Ярослав Курдидик, Роман Завадович, Богдан Кравців, Володимир Янів. Авторами поетично-публіцистичних творів, що зайняли помітне місце в історії літератури опору знищенню української культури двома тоталітарними режимами (нацистським та більшовицьким), були автор збірки поезій «Ультрамарин і бронза» Павло Євтушенко, автор збірок «Гомін Полісся» та «Іду з тобою» Іван Хміль, автор щоденникових віршів «Зимою в бункері» Степан Хрін, автор лірично-публіцистичної збірки «Вчора – нині – завтра» Дмитро Грицько (Цяпка), Богдан Бора, Олекса Веретенченко, Микола Верес, Ігор Калиненко, Оксана Киянка, Алла Коссовська, Андрій Легот, Ольга Лубська, Лариса Мурович, Леонід Полтава, Яр Славутич та ін.

Знаковим прикладом цієї (альтернативної радянській) національно-патріотичної української публіцистики – була активна письменницько-журналістська та організаційна діяльність відомого письменника І. Багряного, який, окрім написання відомих романів «Тигролови» та «Сад Гетсиманський», редагував у німецькому підпіллі газету «Голос Охтирщини»), очолював пропагандистський центр ОУН-УПА, творив поетично-публіцистичні патріотичні коломийки,

пісні, які закликали до боротьби за визволення і з «комуно-більшовицької», та з-під німецько-фашистської окупації. Публіцистичний епос воєнного часу презентований також поемою-епопеєю Ю. Клена «Попіл імперій» (1942–1944), де з позицій гуманізму, наслідуючи ренесансні («пекельні») традиції Данте, показана зруйнована двома (гітлерівським і сталінським) тоталітарними владами Європа, викрито переваги і принади, агресивність більшовицького міфу про соціалізм. Загалом же більшість письменників, які воювали у лавах УПА, загинули безіменними.

Радянська Спілка письменників України разом із редакціями її часописів, видавництвами була евакуйована в м. Уфа, де з грудня 1941 р. під редагуванням І. Кочерги щотижнево виходила у світ газета «Література і мистецтво», а з 1943 р. – щомісячний громадсько-політичний і літературний журнал «Україна» (редактор Ю. Смолич). Ю. Яновський редагував там же журнал «Українська література», де, як зазначив П. Тичина у виступі на поширеній президії СП СРСР у січні 1942 р. в Москві, «марш і лозунг, байка, памфлет, викривальне посланіє й частівки, – звучать в усіх українських поетів, як у тих, про яких я вже говорив, так і в Павла Усенка, Сави Голованівського, Миколи Шеремета, Сергія Воскрекасенка, Івана Неходи, Михайла Стельмаха й інших». Характерною рисою воєнної поетичної публіцистики була сатиричність-гумористичність: так поет Д. Білоус у своїх лаконічних і формально простих віршованих текстах пропонував читачам жартівливі і дотепні вислови, як-от: «Відповіді по суті»: *«Німці тюпають додому, – каже наш Микита. – Б'ють їх добре: от у чому собака зарита!»* (Перець. 1945. № 5-6).

Різножанрові виступи самих учасників пропагандистсько-публіцистичної війни із внутрішніми та зовнішніми противниками, організованої різними політичними силами, доповнювалися злободенними творами поетів-класиків: Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Франка, Б. Лепкого та ін., що активно друкувалися в українських радянських, колаборантських та ОУН-івських виданнях. При чому (що сумно

прикметно) у непримиренних між собою пропагандистських та контрпропагандистських виданнях знаходимо одні й ті ж твори – лише з іншими коментарями та ідейно-політичними акцентами. У своїй творчості тогочасні українськомовні поети (які належали до антагоністичних таборів: УПА, радянські поети, пронимецькі поети) використовували гуманістичний досвід попередніх епох, зверталися до національного фольклору, шукали опори в історичних паралелях, загальнолюдських і релігійних цінностях (під час війни компартійна цензура за приписом Й. Сталіна була більш поблажливою). У поетичній публіцистиці воєнного часу в перебільшено романтично-епічній манері яскраво змальовується історія походу князя Ігоря, Лавра, Золоті ворота, Свята Софія, Дніпро, образи билинних героїв тощо, героїчні факти української історії, визвольно-патріотичної боротьби: «Благородні тіні борців за діло народу були незримо присутні в бійцівських лавах. Северин Наливайко, Богдан Хмельницький, Іван Богун, Максим Кривоніс, Іван Гонта, Устим Кармалюк, Олекса Довбуш, Тарас Шевченко, Григорій Котовський, Олександр Пархоменко – лицарі великої правди і героїства!», – зазначав Ю. Яновський у статті «За кожную п'ядь землі!». М. Бажан у цей час створив поему «Данило Галицький». Ці твори написані у стилі «соціалістичного реалізму», пафосні, іноді брутально насмішкуваті («Дурень» В. Суходольського), покликані інсценізувати перемогу «геніального стратега Йосипа Сталіна», влада якого помістила у спецхови національну історію, літературу, а до ГУЛАГівських таборів – неугодних їй митців. Таку ідеологічну інформаційну прогалину намагалася компенсувати національно свідома віршована публіцистика ОУН-УПА, а по іншому боці, у Харкові (потім у Кіровограді, 1942–1943 рр.), під редагуванням В. Домонтовича і протекцією відділу пропаганди німецької армії в Райхскомісаріаті Україна побачили світ три номери літературного журналу «Український засів». У Львові виходив щомісячник «Наші дні», функціонувало «Українське видавництво», у Кракові інтенсифікував альтернативний радянському літературний процес часопис «Краківські вісті»,

у Празі – журнал «Пробоем» (у ньому, зокрема, друкувалися твори членів закордонного проводу ОУН Д. Андрієвського, В. Мартинця, Є. Онацького, Я. Стецька, М. Сціборського, О. Чемеринського), у Берліні – часопис Українського Національного Об'єднання «Український Вісник», які публікували віршовану публіцистику.

Основним жанром публіцистичної лірики після 1942 р. стали балада і сюжетний вірш, над розвитком яких працювали П. Воронько, А. Малишко, Л. Первомайський, де між печаллю і радістю конкретної людини і Вітчизною з великої букви зникає «дистанція страху», острах сказати щось «не так». Інакше кажучи, віршована публіцистика стає інтимнішою, що прикметно продемонстровано у віршах «Україна» П. Воронька, «Київ» А. Малишка, «Моєму краю» М. Рильського, «Коли додому я прийду» В. Сосюри, «Я утверждаюсь» (1943) П. Тичини із рядками: *«Я есть народ, якого правди сила ніким звоєвана ще не була...»*: сильний єдиний народ постає з індивідуальних доль, а тому його «колективна свідомість» не втрачається в абстракції.

Характерним явищем фронтової публіцистики була партійно-комуністична преса для радянських партизанів і населення окупованих гітлерівцями областей України, зокрема газета «За Радянську Україну», перший номер якої датовано 31 липня 1941 р. Вірш редактора цього видання М. Бажана «Клятва» із рядками *«В нас клятва єдина і воля єдина, / Єдиний в нас клич і порив: / Ніколи, ніколи не буде Вкраїна / Рабою німецьких катів!»* був у цей час надзвичайно популярним. Популярною була і його поема «Данило Галицький» (1942), яка незважаючи на патріотично-агітаційне звучання має і незалежну від умов створення естетичну цінність як ґрунтовна розробка конкретної історичної теми. М. Бажан на загальних зборах Академії наук УРСР, які відбулися на четвертий день війни, заторкнув тему «визволеної Західної України», з її українським «буржуазним» націоналізмом, який поет назвав «агентурою Гітлера», підкресливши, що даремною була надія Гітлера на цю «п'яту колону». Відтоді, виконуючи наказ радянського

керівництва, українські радянські письменники усіма засобами художньо-поетичної публіцистики «викривали» «сепаратистську» діяльність націонал-патріотів, агресивно означаючи їх найзневажливішими, найуїдливішими епітетами: «мерзенні зрадники», «запроданці», «лакузи», «бандерівські виродки» тощо.

Водночас різножанрова віршована публіцистика виходила також з-під пера українських нерадянських поетів, зовнішніх і внутрішніх емігрантів, серед них – Богдан Кравців, Євген Маланюк, Олег Ольжич, Олена Теліга.

Отже, українці у тій війні воювали не лише на два фронти, а й між собою («радянські партизани часто вступали у сутички з УПА, намагаючись ліквідувати її провід і підірвати базу підтримки» (Жуковський & Субтельний, 1991, с. 123–124), тому про радянізацію Західної України О. Довженко у «Щоденнику» зазначив: «Про цю трагедію написати б роман, на тисячі три градусів температури і вилити в нього увесь свій біль, усю тугу, усі свої скорботи» (Довженко, 1989, с. 132, 198).

Альтернативна прорадянській «підпільна» українськомовна та україномовна публіцистика, яка підтримувала розвиток і утвердження національних пріоритетів, сприяла активній політичній діяльності на окупованій німцями території України та організації збройної відсічі ворогові. Ця публіцистика (найчастіше у формі безіменних звернень, відозв, листівок, закликів), у творенні якої брала участь західноукраїнська національно свідомо інтелігенція, стала дієвою пропагандистською зброєю ОУН-УПА. Так, у листівці «Звернення до українських націоналістів з нагоди першої річниці проголошення незалежної Української держави у Львові 30 червня 1942 року», зокрема, зазначено: «...Ми ніколи не розмінємо нашу свободу на шмат хліба іноземного загарбника, на “нову вищу культуру” чи на антилюдську ідею. Ми бажаємо мати свою власну культуру, свій власний хліб, ми хочемо бути вільними і щасливими... Що б не відбувалося на Україні, якими б не були ідеї та теорії, що намагатимуться нам нав’язати чужоземні загарбники,

український народ ніколи не зіб'ється зі свого істинного шляху. Ще не вмерла Україна!» (Косик, 1993, с. 578).

Тому для війни «на два фронти» (проти «комуно-більшовизму», проти «німецького націонал-соціалізму») на окупованій території України була створена результативна, розгалужена мережа україномовної преси: 189 газет і журналів – друкованих ідеологічно-публіцистичних органів ОУН-УПА (Голубенко, 1993, с. 12) – попервах з гітлерівським окупаційним режимом, а згодом – зі сталінсько-беріївським.

Компрадорська (пронімецька преса українською мовою), що виходила на окупованих землях України, стараннями українсько-, але далеко не завжди україномовних, публіцистів лише агітувала українське населення: а) їхати до Німеччини на роботу; б) боротися за «Великонімеччину і Фірера» зі зброєю в руках; в) горлала про перемоги німецької зброї скрізь і всюди навіть тоді, коли вона вже остаточно програла; г) лаяла большевиків-жидів, «Черчілля, Рузвельта, Сталіна», пізніше – українців, ОУН-УПА, Україну (Павлюк, 2001, с. 248).

На початок цієї війни українські радянські поети майже всі відгукнулися віршами, спрямованими на підняття духу співвітчизників, тож оперативно (уже 30 червня 1941 р.) у київському видавництві «Радянський письменник» був підписаний до друку збірник віршів «Пощади ворогу не буде!», в якому П. Тичина у вірші «Ми підемо на бій» пророкує швидку перемогу: *«Ворожа ставка – ой же буде бита: / Червона Армія — вся славою повита! / Ми переможем! В нашій бо землі / І правда й сила, й Сталін у Кремлі»*, М. Бажан у перейнятому гнівом вірші-заклику «Летить, орли!» (присвяченому радянським пілотам), зазначає: *«Штиком і танком, бомбою й снарядом / Ми смерть несем оскраженілим гадам, / Ми їх стріляєм, нищим ряд за рядом – / Нема рятунку кровожерним псам!»*, а М. Рильський у «Слові гніву», наголошує: *«Ми – сталінська, непереможна сила, / Ми – заповіт священний»*, таврує ганьбою нацистів – завойовників світу, проти яких «стане до бою» «земля сама...», хто «чеські білі села в пута куті повив», «веселу Францію одяг у жалобу

чорну». У цьому ж збірнику вміщено публіцистичні твори-лозунги Степана Крижанівського, Леоніда Первомайського, Агати Турчинської та інших поетів.

У роки війни написані і надруковані публіцистично-поетичні з патріотичною тематикою окремі збірки П. Тичини: «Ми йдемо на бій» (1941 р.), «Перемагать і жить!», «Тебе ми знищимо – чорт з тобою» (1942 р.), «День настане» (1943 р.). «Великий Радянський народ», написаний з дотриманням офіційного тоді стилю «відданості сталінській партії і міжнародному єднанню трудящих», засвідченого рядками «З полів України, з грузинських садів, / З російського поля, з казахських степів / Росте-виростає гартована рать, / Ніколи нікому її не зламать!» вже 4 липня 1941 р. був опублікований в «Літературній Україні» і передрукований іншими українськими радянськими газетами. Ліричну поему М. Рильського «Слово про рідну матір», Білецький, визначаючи ідею і жанр твору, називав «величним хоралом», а Л. Новиченко – «новітньою одою, в якій стверджувалась ідея безсмертя народу, нездоланності його духу», уперше прозвучала 29 листопада 1941 р. в Саратові на радіостанції ім. Т. Шевченка. Художня своєрідність цієї поеми у показі грізного й незламного «ми» – символу агітаційно-публіцистичної лірики – через конкретизацію, відхід від плакатного узагальнення, талановиту зорієнтованість на поезику давньоруського «Слова о полку Ігоревім», наповнення її новими художньо-філософськими реаліями і деталями.

А. Малишко, який у 1941–1944 рр. служив військовим кореспондентом у Радянській Армії, вже у перший рік війни створив героїко-трагічний цикл із п'яти віршів «Україно моя!» (*Україно моя, далі, грозами свіжо пропахлі, / Польова моя мрійнице. Крапля у сонці з весла. / Я віддам свою кров, свою силу і ніжність до / краплі, Щоб з пожегу ти встала, тополею в небо росла.*) – одне з найяскравіших національних поетичних явищ воєнних років. До того ж він видав у ці роки сім публіцистичних за змістом збірок поезій: «До бою вставайте!» (1941 р.), «Україно моя!» (двічі виходила

1942 р.), «Понад пожари» (1942), «Слово о полку» (1943 р.), «Битва» (1943 р.), «Полонянка» (1944 р.).

Визначальною ознакою у перший період війни була публіцистичність навіть інтимної, пейзажної лірики, пісень, балад, елегій, послань, листів, присяг, поصات у поетичній чи модифікованій прозовій формі, як-от: «Відповідь бійцям на фронт», «Українському народові» П. Тичини, «Бійцям Південного фронту» і «Лист Янки Купали» М. Рильського, «До рідних країв, до мого народу» М. Бажана, «Україні» А. Малишка, «До бійця», «Пісня для мого друга Мартинюка» Л. Первомайського, «Лист до земляків» В. Сосюри. Фольклорними елементами інкрустований епос публіцистичної поеми М. Шеремети «Генерал Орленко». Культурно-історичні паралелі використовує Марія Пригара в поемі «Ярославна» (1943 р.). Усі подальші значні явища жанру поеми – рух художньої думки вглиб душевно-духовного космосу людини в екстремальних (воєнних) умовах. Так В. Сосюра переносить філософські акценти своєї ліроепіки зі сфери загальносуспільної на особистісну – і навпаки: після плакатно-публіцистичних «Син України» й «Кошовий» він пише інтимно-публіцистичну поему «Мій син» (1942–1944 рр.), у центрі якої – живий, не декларативний образ обтяженого провинною перед синами батька, що надає ліричному герою людських рис. А поява таких лірико-філософських творів, як «Зелений дім» Л. Первомайського (1944–1945 рр.), свідчила про демократизацію жанру поеми.

Починаючи від листопада 1942 р. відбувається тематично-проблемне, жанрово-стильове урізноманітнення художньо-публіцистичної творчості поетів. Разом із творенням нових легенд, міфів про «непереможність захисників Батьківщини» історично обумовлена запитами воєнного часу віршована публіцистика закономірно вимагала іншої – діаметрально протилежної характеристики її як масово-комунікаційного тексту: тісної близькості до зображуваного, фактографічної (тенденції фактів) та емоційної (історії емоцій) правдивості, – як об'єктивної (звернення поезії до показу реальних подій і людей), так і суб'єктивно-ліричної,

характерні приклади чого – поезії А. Малишка, присвячені товаришеві дитинства, – «Був у мене друг хороший», доньці «Валюшці», чи вірші Л. Первомайського «Солов'ї», «Лист із Будапешта».

У цей же час українські радянські письменники не припиняли публіцистично цькувати і проклинати тих українських національно свідомих і патріотично налаштованих митців, які творили на другому боці барикад, – в ОУН-УПА і бачили майбутнє українців не в більшовицько-російській чи фашистсько-німецькій імперіях, а у незалежній, вільній державі Україна.

Наприкінці війни українські радянські публіцисти опрацьовували нові теми, «умовлені пафосом визволення й наближенням до Перемоги», зокрема тема народних жертв з образами полонених жінок і дітей (кілька віршів А. Малишка, «Галька» В. Швеця, «Олеся» Я. Шпорти). Перемога у війні проявлялася у публіцистиці радістю через вигнання окупанта за межі СРСР і журбою через руйновища, скоєні ворогом на українській землі («Київські етюди» М. Бажана), тож битва «заради життя, щастя і свободи» стає вже ідеєю поетично-публіцистичних творів не лише про бойовий, але й трудовий героїзм: «На пожарищі люди уже новий будують дім» (Л. Первомайський). Мотив наближення мирного життя звучить у віршах А. Малишка, В. Сосюри. Радянські поети-публіцисти писали про духовну міць, відроджену гідність, здобуту на війні велич духу, відчуття єдності з друзями і ненависті до ворогів: «*В огні вся нечисть погоріла, вся гидь пов'яла на ножі – осталось чисте срібло тіла і щире золото душі*» (І. Вирган), «*Що для безсмертя народилось, від зброї смертних не умре! Ми всі збратались і зсестрились, Новим овіявши старе*» (М. Рильський).

Разом із тим для тогочасної радянської преси 1945 р. визначальним є величезна кількість апологетних текстів на честь компартії і її «вождя – великого Сталіна», йому присвячувалися колективні «величальні» книги, серед авторів яких практично усі тодішні класики української літератури. Хоча у 1945 р. війна не завершилася для українців, які

воювали по іншій стороні барикад – в УПА. Вони чекали американо-радянської війни, яка не відбулася, і припинили воєнізований опір Радянському Союзові аж наприкінці 1950-х років (Жуковський & Субтельний, 1991, с. 133–134).

Фронтowa тема у творчості поетів різних груп (приналежних до УПА, радянського табору чи орієнтованих на Німеччину) характерна двома визначальними тональностями у духовному звучанні: спочатку війни – трагічну спрямованість, і оптимістичну – згодом, які для деяких письменників були тавровані німецьким полонem (І. Муратов, В. Мисик) і повоєнними проблемами з радянською владою, радянськими виправно-трудовами таборами (І. Вирган). Проте всі поети спробували, за визначенням Л. Новиченка, «щоденного і тривкого, “чорного хліба” літератури у всякі часи, а в незвичайні, у воєнні – особливо» (Бій ішов святий і правий, 1986).

Багато авторів віршованої публіцистики, серед яких – П. Артеменко, В. Булаєнко, Д. Вакаров, О. Гаврилюк, К. Герасименко, Л. Зимний, Д. Каневський, І. Коперник, Л. Левицький, Ф. Мицик, Д. Надійн, І. Нехода, П. Рудь, Є. Фомін, Ф. Швiндiн, М. Шпак, М. Шуть, не повернулися з цієї війни, залишивши, як-от Кость Герасименко, про життя в оточенні смерті зворушливі поетичні рядки, присвячені дружині та доньці: *«А коли я впаду від рани, / Вражі знищуючи слiди, / Ти на полі, серед туману, / На стерні десь мене знайди»*. Або – строфа з вірша В. Булаєнка: *«Осінь в димах. Підводь, мати, коня. Витри сльози. – Війна навколо Сиву шапку потяг зняв Над німим і печальним полем...»*.

Тема війни після її завершення ще тривалий час не залишала літературу, і чимало поетів, які воювали, увійшли в літературу у перші повоєнні роки саме творами про війну.

Висновки. Вивчення публіцистики, зокрібна віршованої, – своєрідний типологічний аналіз ідеологічної боротьби «ізмів» (антибільшовизм, антисемітизм, антифашизм, антиамериканізм), оприявлених з певною мірою художньої майстерності, філософсько-психологічного узагальнення, у тій чи іншій суспільно-політичній системі координат. Тому, вникаючи у зміст надрукованих у пресі текстів української

віршованої публіцистики періоду Другої світової війни, у яких відображено боротьбу ідеологій, расових, класових, гендерних тощо стереотипів, культури і цивілізації загалом, переконаємося, що це найоб'єктивніша історія емоцій суспільного життя певного часопростору та кожної окремої людини. За роки війни віршована україномовна та українськомовна віршована публіцистика, незважаючи на жорстку цензуру, українізувала значний тоталітаризований художньо-інформаційний простір. Вона розвинулася від ідеологічних гасел та схематизованого ліричного героя – до героїчного епосу, художніх моделей етично-естетичного відродження духу вільної особистості, колективної свідомості народу, опoетизованої демонстрації ментальних зв'язків між індивідуальними, національними та загальнолюдськими духовними цінностями. Художня рафінованість (глибина і тривожність думки, емоційна готичність, естетична орієнтація на вершини світової поезії), світоглядна незалежність окремих зразків поетичної публіцистики воєнного часу разом із її виключно ілюстративними, ідеологічними функціями дає підстави досліджувати її як окремий, самостійний напрямок у публіцистиці та літературі загалом. У характерній своєю межевою, екзистенційною концентрацією «життєвого потягу» (за А. Тойнбі) кожної людини зокрема і націй загалом у літературі (зокрема у віршованій публіцистиці) періоду Другої світової війни, залучений весь відомий на той час арсенал літературно-мистецьких засобів, стилів, – аби висвітлити і звеличити людину-воїна, патріота, націю, яка бореться за свою незалежність, зневаживши будь-яку агресію, антигуманістичну суть окупаційних (нацистських та більшовицьких) суспільно-політичних режимів.

Література

Бій ішов святий і правий. (1986). *Українська радянська література в роки Великої Вітчизняної війни*. Київ: Дніпро.

Голубенко, І. (1993). «Коли ми вмирили, нам дзвони не грали... ОУН-УПА в боротьбі за державність України. 1942–1953 рр. *Дзвін*, 2-3, 12.

Довженко, О. (1989). *Україна в огні. Кіноповість. Щоденник*. Київ: Радянський письменник.

Жуковський, А., Субтельний, О. (1991). *Нарис історії України*. Львів: Вид-во наукового товариства імені Т. Шевченка у Львові.

Косик, В. (1993). *Україна і Німеччина у Другій світовій війні*. Париж; Нью-Йорк; Львів: Українознавча бібліотека НТШ у Львові.

Павлюк, І. (2010). *Письменники у пресі: українськомовний культурно-інформаційний простір Полісся, Холмицини, Підляшшя (1917-1944) та Волині 1917-2000 років*: монографія. Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня».

Павлюк, І. (2001). *Українська легальна преса Волині, Полісся, Холмицини та Підляшшя 1917-1939, 1941-1944 роки*: монографія. Львів: Каменяр.

Павлюк, І. (2016). Українська письменницька публіцистика другої половини Другої світової війни. *Слово і час*, 9, 64–78.

Павлюк, І. (2019). *Українська письменницька публіцистика 1920-2000-х років*: монографія. Саарбрюккен: LAP LAMBERT AcademicPublishing.

Погрібний, А. (2007). До розуміння феномена письменницької публіцистики. *Слово і час*, 4, 45–52.

Полтава, Л. (упоряд.). (1968). *Слово і зброя. Антологія української поезії, присвяченої УПА і революційно-визвольній боротьбі 1942–1967*. Торонто.

Романишин, Ю. О. (2000). Підпільна преса ОУН-УПА (1942–1950 рр.). *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*, 6, 77–85. Львів.

Самчук, У. (1993). На білому коні. *Дзвін*, 2-3, 89.

Шкляр, В. І. (1985). *Поет і газета: Радянська віршована публіцистика: специфіка, жанри, майстерність*. Київ, Одеса: Вища школа.

References

Biy ishov svyatyuy i pravyy [The battle was holy and righteous]. (1986). *Ukrayins'ka radyans'ka literatura v roky Velykoyi Vitchyznyanoyi viynu*. Kyuyiv: Dnipro [in Ukrainian].

Dovzhenko, O. (1989). *Ukrayina v ohni. Kinopovist'. Shchodennyk* [Ukraine on fire. A film story. A diary]. Kyuyiv: Radyans'kyu pys'mennyk [in Ukrainian].

Holubenko, I. (1993). «Koly my vmyraly, nam dzvony ne hraly... OUN–UPA v borot'bi za derzhavnist' Ukrayiny. 1942–1953 rr. [When

we were dying, no bells played for us... The OUN-UPA in the Struggle for the Statehood of Ukraine. 1942–1953]. *Dzvin*, 2-3, 12 [in Ukrainian].

Kosyk, V. (1993). *Ukrayina i Nimechchyna v Druhiy svitoviy viiny* [Ukraine and Germany in the Second World War]. Paryzh; N'yu-York; L'viv: Ukrayinoznavcha biblioteka NTSH u L'vovi. [in Ukrainian]

Pavlyuk, I. (2010). *Pys'mennyky u presi: ukrayins'komovnyy kul'turno-informatsynnyy prostir Polissya, Kholmshchyny, Pidlyashshya (1917–1944) ta Volyni 1917–2000 rokiv* [Writers in the press: Ukrainian-language cultural and information space of Polissya, Kholmshchyna, Podlasie (1917–1944) and Volyn (1917–2000)]: monohrafiya. Luts'k: VAT «Volyns'ka oblasna drukarnya» [in Ukrainian].

Pavlyuk, I. (2001). *Ukrayins'ka lehal'na presa Volyni, Polissya, Kholmshchyny ta Pidlyashshya 1917–1939, 1941–1944 rokiv* [The Ukrainian legal press of Volyn, Polissya, Kholmshchyna and Podlasie in 1917–1939, 1941–1944]: monohrafiya. L'viv: Kamenyar [in Ukrainian].

Pavlyuk, I. (2019). *Ukrayins'ka pys'mennyts'ka publitsystyka 1920-2000-kh rokiv* [Ukrainian writerly journalism of the 1920s–2000s]: monohrafiya. Saarbrücken: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2019 [in Ukrainian].

Pavlyuk, I. (2016). *Ukrayins'ka pys'mennyts'ka publitsystyka druhoyi polovyny Druhoyi svitovoyi viyny* [Ukrainian writerly journalism of the second half of the Second World War]. *Slovo i chas*, 9, 64–78 [in Ukrainian].

Pohribnyy, A. (2007). *Do rozuminnya fenomena pys'mennyts'koyi publitsystyky* [Towards an understanding of the phenomenon of writerly journalism]. *Slovo i chas*, 4, 45–52 [in Ukrainian].

Poltava, L. (uporiadn.). (1968). *Slovo i zbroya. Antolohiya ukrayins'koyi poeziyi, prysvyachenoyi UPA i revolyutsiyno-vyzvol'niy borot'bi 1942–1967* [Word and Weapon. Anthology of Ukrainian poetry dedicated to the UPA and the revolutionary liberation struggle of 1942–1967]. Toronto [in Ukrainian].

Romanyshyn, YU. O. (2000). *Pidpil'na presa OUN-UPA (1942–1950 rr.)*. [The OUN-UPA underground press (1942-1950)]. *Ukrayins'ka natsional'na ideya: realiyi ta perspektyvy rozvytku*, 6, 77–85. L'viv [in Ukrainian].

Samchuk, U. (1993). *Na bilomu koni* [On a white horse]. *Dzvin*, 2–3, 89 [in Ukrainian].

Shklyar, V. I. (1985). *Poet i hazeta: Radyans'ka virshovana publitsystyka: spetsyfika, zhanry, maysternist'* [The poet and the newspaper:

Soviet verse journalism: specificity, genres, and craftsmanship]. Kyiv, Odesa: Vyshcha shkola [in Ukrainian].

Zhukovs'kyy, A., Subtel'nyy, O. (1991). *Narys istoriyi Ukrayiny* [An outline of the history of Ukraine]. L'viv: Vyd-vo naukovoho tovarystva im. T. Shevchenka u L'vovi [in Ukrainian].

Ihor Pavlyuk

Dr. habil. in Social Communications, Senior Research Fellow,
Leading Research Fellow at the Taras Shevchenko Institute of Literature
of the National Academy of Sciences of Ukraine,
Professor of the Department of Ukrainian Press
at the Ivan Franko National University of Lviv
(Kyiv, Ukraine)

TO THE HISTORY OF UKRAINIAN POETIC JOURNALISM DURING THE WARTIME PERIOD (1939–1945): THE PRESS CONTEXT

For the first time in the Ukrainian press and literary discourse, Ukrainian poetic journalism of the Second World War period is considered as a separate cultural and informational phenomenon. The purpose of the article is to study this journalism in the context of journalism as a separate kind of literature and in the discourse of the functioning of the press of various socio-political forces of the time (pro-German, Soviet and Ukrainian Insurgent Army journals) as the main platforms for the publication of poetic journalistic texts by their respective poets-apologists. The differentiation of concepts and terms is emphasized: «journalism» as a distinct literary genre with specific form-content characteristics (article, essay, report, pamphlet, feuilleton) and elements of «journalistic» style of other types, genres and genres of «finewriting» (journalistic poetry, journalistic prose, journalistic drama, literary criticism), taking as the subject of research exactly journalism and journalism created in the form of a poem, which, according to a esthetic criteria, were not always poetry in the existential sense of the term, but only «poetic» journalism it self, which is based not on anartistic image, ethical and aesthetic connotation, buton a fact, anideologeme, the context of the historical process of the time period und erstudy

and the worldview of the poets-publicists are presented before or alongside the description of any journalistic text, in combination and simultaneously distinguishing between the history of poetic journalism and the history of the press (magazines, newspapers, almanacs), on the pages of which the texts of poetic journalism were published. The author emphasizes on the epistemological difference between the concepts of «Ukrainian-language» and «Ukrainian-speaking» poetic journalism of the war period. The author traces the dynamics of changes in the form/content of poetic journalism by its authors, including not only poets, but also public figures, representatives of other types and genres of literature (prosewriters, essayists, playwrights), and journalists representing the three main socio-political groups (pro-German, Soviet, and Ukrainian Insurgent Army) during the Second World War in Ukraine. The conclusions emphasize that the texts of poetic journalism published in the press of the studied period reflected the struggle of ideologies, racial, class, gender, etc. stereotypes, culture and civilization in general and, despite strict censorship, ukrainianized a significant totalitarian artistic and information space.

Keywords: poetic journalism, military press, totalitarianism, Nazism, collaborationism, Stalinism, Ukrainian Insurgent Army poetry.